

HANNE HAAVIND

Kvinnomisshandel en tvivelaktig äktenskaplig handling

Eva Lundgrens och Nea Mellbergs recension av Margareta Hydéns avhandling grundas på en missvisande återgivning av bokens innehåll. De låser fast sig i den dualism de ställer upp mellan feministisk och etablerad forskning. Hydéns bidrag visar att det finns mer än en tolkningsprocess. Hon ger en efterlängtd kunskap både om de processer som leder till våld och de processer som leder till att äktenskapet upplöses.

När den feministiska forskningen om kvinnomisshandel började, byggde den på kvinnors berättelser. Deras undertryckta erfarenheter gjordes synliga och de fick bekräftelse på att de var subjekt i sina liv. Några få forskare har gått vidare och lånat sitt öra också till männen och deras berättelser. I Norden finns det tre forskare som har studerat både kvinnor som blivit misshandlade och män som misshandlar. *Eva Lundgren* och *Margareta Hydén* har intervjuat män och kvinnor som lever eller har levt tillsammans som par, medan *Kristin Skjørtén* har intervjuat ett urval av män efter att hon hade avslutat en undersökning baserad på kvinnors erfarenheter.¹ Vad är det som får män att berätta, vilket är förhållandet mellan männens och kvinnornas berättelser, och hur ska denna dubbla uppsättning av erfarenheter omvandlas till kunskap?

Sådana frågor kan besvaras på olika sätt. Jag fick en tydlig illustration på detta, när jag läste vad *Eva Lundgren* hade skrivit tillsammans med *Nea Mellberg* i deras recension av *Margareta Hydéns avhandling Woman battering as a marital act* i *Kvinnovetenskaplig tidskrift*.²

Där stötte jag på både ett starkt fränkännande av bokens vetenskapliga kvaliteter och en triviali-

sering av de resultat som den framlägger. Dessutom misstänkliggjorde recensenterna bokens kvinnopolitiska halt. När detta grundas på snedvridningar av undersökningens ansats och missvisande återgivning av bokens innehåll, måste någon säga ifrån. Jag känner Hydéns arbete i äktenskap av handledare och är på sätt och vis part i målet. Recensionen som *Lundgren* och *Mellberg* skrivit är både omfattande och ingående och deras varningar förefaller så övertygande att de flesta läsare säkert tycker att det är onödigt att läsa själva boken. Min avsikt med denna kommentar är att förhindra att Hydéns arbete blir utstött på orimliga grunder. Jag vill också väcka KvT:s läsares intresse för det bidrag till kunskapen om kvinnomisshandel som boken kommer med.

Lundgrens och *Mellbergs* missuppfattningar kan inte förklaras med hänvisning till att de inte känner till forskningsområdet tillräckligt väl. Tvärtom, här handlar det om att *Lundgren*, som framstår som företrädare för den feministiska forskningen, har sina egna svar på hur kunskapen ska utvecklas genom både kvinnors och mäns berättelser. Hennes nedvärdering av Hydén har byggts upp i kontrast till hennes egna arbeten och till-

sammans med *Mellberg* får hon fram att hennes eget sätt att uppfatta kvinnomisshandel är det riktiga. Det är viktigt att hålla debatten igång om hur forskningen om kvinnomisshandel kan bedrivas och presenteras. Detta gäller i alldeles särskilt hög grad den forskning som omfattar både misshandlarnas och de misshandlades erfarenheter. Den feministiska forskningen utvecklades som argument i en sådan debatt och jag tror att det låter sig sägas att den har vunnit i första omgången. Visserligen erkänner inte alla forskare detta, men vi kan – med *Lundgrens* ord i inledningen till boken *Det får da være grenser for kjønn* – börja ta oss själva på allvar och känna säkerhet och stolthet. Desto viktigare är det då att de feministiska forskarna skapar en öppnare köns- och vetenskapsteoretisk ram, bortom gynocentrism och essentialism. Också dessa ord är *Lundgrens* i samma inledning.

Tolkningsutrymmet för mäns våldshandlingar i äktenskapet

För vilka tolkningar vill Hydén öppna ett utrymme? Hon vill öppna ett socialpsykologiskt rum där både män och kvinnor betraktas som handlande subjekt. Ett rum där en mans eventuella bruk av våld betraktas

inom ramen för att handlingen utförs av en man och riktas mot en kvinna som han lever tillsammans med i ett äktenskapligt förhållande i en kultur där våldshandlingar inte utan vidare ses som ett önskat inslag i upprättandet av den sociala ordning äktenskapet föreskriver. Kopplingen mellan kärlek och våld är inte oproblematisk och enkel.

Hydén utgångspunkt är att denna koppling kan skapas genom olika tolkningar. När någon kallar den äkta mannens bruk av våld "kvinnomisshandel", är det en *tolkning* av handlinger som utspelar sig i ett äktenskap – en tolkning som också en del av de berörda själva kan göra. Där kvinnan för sig själv kallar detta kvinnomisshandel, sker det på grundval av kvinnoforskningens och kvinnoforskningens bidrag till att göra fenomenet synligt som just kvinnomisshandel. Det har "avslöjats" att en del män upprepade gånger brukar våld mot sin kvinnliga partner och att de gör det på ett sätt som skapar fruktan hos henne, samtidigt som hon inte kan hindra att det upprepas. Det gängse sättet att tala om detta som misshandel visar på det oönskade och oacceptabla i att manlig dominans uttrycks på detta sätt. Det är inte bara ett sätt att tolka de män som misshandlar, utan det utgör ett moraliskt synsätt på det personliga och intima förhållandet mellan kvinnor och män. Den uppenbara och direkta manliga dominansen har en vacklande legitimitet i det svenska samhället och just därför minskar den inte bara utan kommer också att komma till andra uttryck, mera dolda och indirekta.

När en man använder våld mot sin kvinnliga partner kan det också tolkas av honom själv eller av andra på andra sätt än som misshandel. Några av de män som Lundgren har intervjuat tolkar t ex våldet så att mannen utövar en gudagiven auktoritet som har syftet att utveckla kvinnan genom hennes underkastelse. Som forskare är det Lundgrens uppgift att generalisera den typen av

tolkningar och hon ställer upp en modell av en process där våldet blir normaliserat och kön konstituerat. Kvinnans tolkningar är ofta präglade av en vacklan ifråga om hur det bör vara i ett kristet äktenskap och om det är nödvändigt att det bör innebära så mycket lidande och svårigheter för henne. Här har forskaren skapat en modell med faser av våldets normalisering, kvinnans tolkningar före normaliseringen, i normaliseringsfasen och i eventuella reorienterings- eller uppbrottsfaser.

Hydén visar i inledningen till sin bok att olika tolkningar av mäns våldshandlingar också förekommer inom forskningen. Tolkningsarbetet är de involverades personliga arbete, samhällsmedlemmarnas kulturella arbete, samtidigt som det också är själva forskningsarbetet. Hennes bidrag till kunskapsområdet är att ta reda på hur de involverade arbetar var för sig och tillsammans med sina tolkningar. Tolkningstemat – frågan om detta är kvinnomisshandel eller inte – sätter sin prägel på både kvinnans och mannens reaktioner, deras förhållande till varandra och till andra familjemedlemmar, myndigheter osv. Hydén presenterar inte bara tolkningsprocessen så som den utspelar sig i det speciella urval hon har studerat, utan hon utvecklar och presenterar också en kunskapsmodell för att skapa en sådan insikt också när forskaren stöter på nya och potentiellt annorlunda situationer.

Lundgren och Mellberg är väldigt missnöjda med det tolkningsarbete som Hydén har gjort. Enligt deras bedömning skapar hon kunskap som svarar mot mannens tolkningar och som därmed kan undergräva och ödelägga förståelsen för de involverade kvinnorna. Nu förhåller det sig faktiskt så att männen och kvinnorna i Hydéns undersökning delvis har andra tolkningar av de våldshandlingar han begår och hon utsätts för i äktenskapet, än huvudparten av Lundgrens

informeranter så som jag känner dem från hennes böcker. Det kan förefalla som om Lundgren och Mellberg ställer allt det som de inte känner igen från Lundgrens data och analyser utanför det de kallar den feministiska forskningen. Som de ser det finns det två forskningstraditioner, den etablerade som de beskriver i kritiska termer och den feministiska som de beskriver som progressiv. Hydén tas emot som en besvikelse, som en ny representant för det etablerade.

Det är en fullkomlig missuppfattning att tro att Hydéns resultat kommer att användas för att ge mäns tolkningar företräde på kvinnornas bekostnad. Det är nog snarare så att Lundgren och Mellberg i sin läsning av Hydén läser sig fast i den dualism de ställer upp mellan feministisk och etablerad forskning. För att upprätthålla denna enkla tudelning framställs Hydén som en slags förklädd representant för den etablerade. Lundgren och Mellberg tycker att de måste ta på sig uppgiften att avslöja henne. Med ett sådant program kommer Lundgren och Mellberg att förbise att det finns *både viktiga likheter och olikheter* i Lundgrens respektive Hydéns kunskapsintresse, liksom i sättet att bedriva undersökningarna. Både Hydén och Lundgren ägnar sig åt frågan hur kopplingarna mellan äktenskap och misshandel, mellan kärlek och våld, kan förstås. Gemensamt för deras undersökningar är att de baserar sig på ingående och omfattande intervjuer där informanterna berättar om våldshändelserna, men också om andra sidor av sina liv och om förhållandet till partnern, på ett sätt som informanterna själva tycker är viktigt för att förstå händelserna. Bägge möter de män och kvinnor som berättar om samma äktenskap och om varandra på sätt som både är motstridiga och förenliga. Men urvalen är helt olika och det är också analysmetoderna.

Hydén har studerat tolkningsarbetet hos mannen och kvinnan

i par där något har hänt; det har kommit till polisens eller de sociala myndigheternas kännedom att han har använt våld mot henne. De två som gör sina tolkningar av det som har hänt dem, gör det i egenskap av partners i ett äktenskap och medlemmar av en kultur som här kallas svensk. De förhåller sig inte till ett subkulturellt betydelse-system som kan kallas karismatiskt kristet, så som flertalet av Lundgrens informanter gör. Samtidigt lever Lundgrens informanter också i en omgivande kultur som är "svensk" (de är norska).

När Hydén skriver att våld är "*a morally questionable marital act*" och därmed förklarar den kulturella ramen som alla informanter befinner sig innanför, läser det sig för Lundgren och Mellberg. De översätter till "*moraliskt förkastlig äktenskaplig handling*" och argumenterar mot det som de uppfattar som Hydéns påstående om att våld blir betraktat som en *illegitim* äktenskaplig handling i Sverige. De får för sig att Hydén gör hela sin analys avhängig av att alla medlemmar av svensk kultur tar moraliskt avstånd från mäns bruk av våld mot kvinnliga partners. De läser Hydéns bok utan att upptäcka att de gör sig skyldiga till ett översättningsfel. Det svenska ordet för *questionable* är inte *illegitim*, utan *tvetsam*. Hydéns poäng är våldets tvivelaktiga karaktär och att det är innanför denna kulturella ram av det moraliskt tvetsamma som handlingarna tolkas. Hon visar hur denna utgångspunkt för analysen ger en bred tolkningsram där det enskilda paret får utrymme att utveckla sin förståelse av vad det är som hänt och forskaren kan följa hur de har skapat sig sina egna uppfattningar om vad våldshändelserna skall innebära för deras äktenskap. Berättelserna visar att inte allt bruk av våld uppfattas som misshandel och att det kan växla över tid om en händelse blir tolkad så att det var fråga om misshandel eller som om det var något annat som inträffade.

Hydén vill få grepp om hur mannen och kvinnan i paret förstår att det hände och hon vill förstå detta som en process över tid, så som våldshändelserna tolkas av parterna och som de präglar deras senare reaktionssätt. Som hjälpmedel för att systematisera informanternas olika erfarenheter, sätter hon in våldshändelsen i en tredelad fas-struktur: vad var det som ledde till våldshandlingarna, hur gick det till, och vilka var följderna (pre-history, incident, after-math). Tolkningsprocessen blir alltså beskriven som olika händelseförlopp över tid, då tolkningen av händelserna sätts i samband med parternas förståelse av sig själva och av andra, och hur de drar in och utnyttjar sin livshistoria så att dessa historier hjälper dem att förstå det som hänt och händer med dem i deras liv och äktenskap. Detta dubbla analytiska grepp, som består av både en systematik för att beskriva en typ av händelse som upprepar sig och en processmodell för hur tolkningarna av denna händelse försiggår i en kontext och förändras över tid, har Lundgren och Mellberg inte fått upp ögonen för. De skriver att misshandeln blir analyserad

som om den inte hade andra kontexter än fäsen före och efter våldshandlingen – som om den inte ingick i en större helhet. Det handlar bara om grälet – misshandeln – efterfasen, i en serie fristående episoder utan något samband med en äktenskaplig (och övrig kulturell och social) helhet.

Denna återgivning är grovt missvisande. Lundgren och Mellberg har inte lagt märke till att Hydén – precis som Lundgren – lägger tyngdpunkten på att parternas tolkning av våldshandlingarna är en process mellan en man och en kvinna i ett äktenskap.

Står grälet i centrum för analysen?

Det enda som stämmer i Lundgrens och Mellbergs karakteristik av resultaten av Hydéns analys

är att det ofta är ett gräl som leder fram till mannens bruk av våld. Som en följd av missuppfattningarna kritiserar de först att grälet får mest uppmärksamhet i analysen och därefter att det betraktas isolerat från våldet och som om förhållandet mellan de två som grälar skulle vara symmetriskt.

Det första påståendet är uppenbart felaktigt. Det är helt enkelt omöjligt att begripa vad det baserar sig på, fränsett att det handlar om recensenternas oro för att våldet ska bli bagatelliserat eller förbisett. Det följande påståendet är missvisande. Beskrivningarna av grälen som Hydén fått är de involverades redogörelser hur det kommer sig att han slår henne, och det handlar alltså långtifrån om beskrivningar av *isolevade* gräl som inte ingår i en kontext. Det finns ett eget kapitel om sådana gräl i boken, samtidigt som hela framställningen har lagts upp för att följa förloppets struktur. Det är riktigt att de involverade upplever grälen som ömsesidiga och därför som något som skiljer sig ifrån det som sker när han brukar våld mot henne.

När vi läser detta kapitel lär vi oss att det här inte handlar om kvinnor som strävar efter lydlighet och som vill konstituera sin kvinnlighet på det sättet (medan det alltså förhåller sig så för en del av Lundgrens informanters del). Det är i stället oförenligt med deras föreställningar om vem de är och kan vara, att de ska böja sig för hans orimliga påståenden och argument och foga sig av rädsla för att han ska slå. De fortsätter älta det som de inte kan finna sig i och det får han höra. Samtidigt lär vi att de inte själva fullt ut förstår dessa gräl; de berättar om en känslomässig intensitet som är skrämmande, sett i ljuset av att det börjar med ett innehåll som de upplever som bagateller. Detta innebär inte att de inte som kvinnor är underordnade sina män i äktenskapet eller att paret inte har konflikter som gäller hans makt. Efteråt kan de nog uppleva sig som lika goda – eller dåliga – i grälet, men med-

an det pågår upplever båda att den andra har "all" makt och det är det de själva inte vill acceptera.

Dessutom lär vi oss att denna antagonistiska symmetri i parternas tolkningar bara är en skenbar symmetri. För honom är hennes deltagande i grälet framställt som en förklaring till att han kan slå henne. För henne kan det att de bägge två grälar peka på det obegripliga och orimliga och därför skrämmande i att han slår.

Det är Hydén som förklarar intensiteten som följer på det som parterna kallar bagateller med att peka på att de bägge angriper varandras värde som personer. Som äkta makar känner de varandra så väl att de vet vad som sårar den andra. Genom personangreppen blir "bagatellerna" ett betydelsefullt uttryck för vem var och en av dem är och vilket slags liv de lever tillsammans. Analysen visar hur grälet antar ett betydelseinnehåll som blir upptakten till hans bruk av våld och att detta inte är isolerade händelser eller lösryckta tolkningar. Bägge har sårat varandra, och han slår henne. För dessa informanter är inte slagen i linje med en uppfattning han hyser om att hon ska formas till en lydig kvinna, utan det är för att få henne att hålla käften här och nu, för att få det slutgiltiga övertaget i grälet, eller för att hon ska förstå hur han reagerar på att hon är eller har varit på det ena eller det andra sättet nu eller vid ett tidigare tillfälle.

Gör Hydén mannens tolkningar till sina?

Största delen av Hydéns analys upptas av undersökningen av våldets följder, de samband som skapas mellan efterspelet på kort sikt och äktenskapet på längre sikt. Hydéns bok är bara 166 sidor lång. De sista fyrtio har hon använt till att återge undersökningens viktigaste resultat, nämligen att parternas tolkningar av deras livsprojekt och äktenskapsprojekt upprepar sig som en följd

av hans bruk av våld. När de har läst detta har Lundgren och Mellberg fått intrycket att Hydén därefter ägnar sig allra mest åt grälet, nu som mannens *undanflykter*. Dessutom finner de att hon genom sin analys kommer fram till att maktförhållandet efter att han har slagit sin partner blir *helt motsatt* mot det som rådde under våldshändelsen, därför att mannen nu *frivilligt* ställer sig i den underordnade positionen. På detta sätt ger Lundgren och Mellberg belägg åt sitt påstående om att Hydén genom sin analys ger företräde åt mannens tolkningar.

Igen kan jag bara säga att detta är helt förvridet och missförstått. Mannens underlägsenhet när han söker försoning efter att han slagit kvinnan är en generalisering av bägge de involverades tolkningar och inte av enbart mannens tolkning. Temat är inte här om Hydén betraktar detta som en ursäkt för mannen, utan det är fråga om ett villkor för att kvinnan i paret ska acceptera hans ursäkter. När mannens bruk av våld av parterna betraktas som ett hot mot äktenskapets fortbestånd, kan det bli nödvändigt för honom att inta en underordnad position i den efterföljande fasen. Det är missvisande att kalla detta frivilligt och Hydén själv gör det inte. Ifall kvinnan förlåter mannen överger han denna position. Enligt Hydén förändras inte det rigida maktförhållandet mellan parterna av hans tillfälliga underordning. Därför använder hon inte heller ord som *helt motsatt* om maktförhållandet mellan dem.

Hydén förmedlar dessa tolkningar – och många andra – i sin genomgång av de händelseförlopp som ingår i hela materialet. Det förekommer en del tolkningar som innebär en *neutralisering* av våldet, medan andra innebär ett *avståndstagande* ifrån hans våld. Några av tolkningarna gör paret till sin *gemensamma uppfattning*, medan andra tolkningar görs av parterna *var för sig*. Några av tolkningsprocesserna bidrar

till att äktenskapet *fortsätter* med en reorganisering som gör att våldet kan fortgå i äktenskapet, medan andra reorganiserar förhållandet så att *förekomsten av våld blir något mindre*, och andra återigen skapar en reorganisation som gör att hon – eller i några få fall han – *lämnar äktenskapet* som ett gemensamt projekt. Läsaren får insikt i på vilket sätt olika tolkningsprocesser får konsekvenser för karaktären av deras parförhållande på något längre sikt.

Jag önskar att jag här kunde använda utrymme för att förmedla mera av innehållet på dessa fyrtio sidor, hellre än att rätta till de felaktiga intryck som Lundgren och Mellberg har givit. Det kunskapsbidrag som boken har att ge står inte i motsats till det bidrag som Lundgren har gett, men Hydéns bidrag framhäver det rimliga i att det kan finnas mer än en tolkningsprocess. Det ger en efterlängtat insikt i på vilket sätt en del av kvinnorna tar sig ut ur förhållandet, och det ger tydligare specificeringar av på vilket sätt kvinnor är aktivt handlande subjekt antingen de försöker skapa ett mera likvärdigt förhållande, ger upp äktenskapsprojektet med denne man eller försöker "bättra sig" genom underkastelse.

Med all respekt för den motsvarande utläggningen från Lundgren om våldets normaliseringsprocess som konstituering av kön, ska det ändå vara möjligt att säga att eftersom den har ett generaliserat förlopp, så passar inte alla historier in lika bra. Den generaliserade framställningen av de faser som kvinnorna kan gå igenom lämnar relativt litet utrymme för att förstå de mera specifika kännetecknen hos kvinnors motstånd. Det senare är mitt intryck efter att ha läst Lundgrens böcker.⁴ Det finns ännu mycket att undersöka och förstå, i synnerhet vad gäller kännetecknen för *processer där kvinnor tar sig ut ur förhållanden där de har blivit misshandlade*. Att förstå detta utgör Hydéns projekt på lång sikt. Boken om hur ett våldsprä-

glad äktenskap är socialt konstruerat är det första bidraget. Fortsättningen utgörs av det forskningsprojekt hon nu arbetar med, där hon får ta del av kvinnornas erfarenheter av hur de har ändrat sina tolkningar av våldet och sina reaktioner på det så att de tar sig ut ur förhållandet.

Har Hydén ett glidande maktbegrepp och ett utvecklade kulturbegrepp?

Lundgren och Hydén har olika sätt att analysera betydelsen av kultur i ett specifikt material. I boken *Det får da være grenser for kjønn* presenterar Lundgren sin modell om könsnormer, som informanterna relaterar sig till på skilda sätt, för att de ingår i olika betydelse-system, vilka i sin tur är relevanta för olika sektorer av samhället. Det sista innebär att flera normsystem är verksamma på samma gång, och att kännedom om ett normsystem inte tvunget innebär att man känner till vilka konstituerande och reglerande funktioner det har i det enskilda fallet.

Hydén har utvecklat och lagt fram ett något avvikande perspektiv, en normativ ram för att ställa frågor och skapa tvivel så att det kommer till förhandlingar om våld och kärlek i parförhållanden i Sverige. Självfallet är denna tolkningsram inte exklusivt svensk. Den är formulerad som ett uttryck för att utvecklingen mot ett modernt, sekulariserat samhälle har försvagat betydelsen av manlig dominans som uttryck för social ordning. Till och med för dem bland Lundgrens informanter, som opererar inom ramen för ett karismatiskt religiöst betydelse-system, är det så att både kvinnorna och männen arbetar med att avvisa det tvivel som den omgivande kulturen inger dem när det gäller våldsanvändning som ett självklart och nödvändigt inslag i kvinnors underordning.

Vilket av sätten att nalkas kulturen som är det mest klagöran-

de kan säkert diskuteras. Jag för min del finner Hydéns version tilltalande i sin enkelhet, men det finns goda skäl att också gå vidare längs den väg som Lundgren är i färd med att staka ut. Det hela går snett först när man som Lundgren felläser skillnaden mellan de två författarna som om det handlade om att Hydén inte skulle ha utvecklat något kulturbegrepp.

Termerna makt och kön förekommer nog oftare i Lundgrens språkbruk än hos Hydén. I Hydéns bok finns ingen allmän teori om betydelsen av kön i social organisation och personlig utveckling och inte heller någon diskussion om att makt är något som är oupplösligt knutet till konstitueringen av kön, medan en sådan finns i Lundgrens sista bok. Men det som Lundgren och Mellberg kallar glidande maktförståelse hos Hydén uppfattar jag som känslighet för nyanser, skiftningar och paradoxer i parternas förhandlingar om makt. De växlande uppfattningar som kvinnorna och männen har om sin egen och den andras makt, och diskrepanserna i dessa uppfattningar, är ett centralt drag i uppbyggnaden av deras respektive historier.

Lundgren och Mellberg förvränger Hydéns position när de påstår att hon taxerar maktförhållandet mellan de två parterna som *nollställt* och symmetriskt före varje gräl som kan leda till våld och präglad av manlig dominans *enbart* i våldsfasen, och slutligen som *omvänt* präglad av kvinnlig dominans efteråt. Hydén följer upp parternas tolkningar med generaliseringar. Hennes bedömning är att de grälände, där de ömsesidigt utmanar och angriper varandras status genom att framställa den andre som en värdelös person, inte på något sätt ändrar på det grundläggande mönster av dominans och underordnande som utmärker paret. Inte heller när detta övergår till att mannen brukar våld ändrar sig mönstret enligt Hydén. Men det som inträffar är att

det mellan dem upprättas en entydig social ordning samtidigt som den samhälleliga sociala ordningen i förhållandet mellan kvinnor och män avspeglas. Det rigida i parets mönster framgår av att det upprepas, även när mannen själv försöker att undvika det. På grund av att kvinnans maktposition efteråt är både begränsad och temporär, fortsätter paret att vara lika fastlåst i sin strid om makt.

The rigid pattern of dominance and subordination is not affected at any point during any of the phases of the violent act.

Det är alltså blott positionerna i parets mönster som förändras. Undersökningen vittnar om makt som ett implicit och explicit tema i förhållandet mellan makar i fall där mannen har misshandlat kvinnan. Den visar att det inte finns någon klar förbindelse mellan hur uppenbar mannens dominans är i parförhållandet och risken för att hon utsätts för våld. Snarare är det så att det i ett förhållande, där det råder oenighet om hur makten ska fördelas, och regleringen av denna är rigid samtidigt som man inte kan tala om den, blir våldet från mannens sida ett återupprättande av hans makt på ett sätt, som just inte kan bli föremål för diskussion.

Vetenskaplig kvalitet som ställföreträdande argument

Hela tiden påstår Lundgren och Mellberg att Hydén inte behärskar det vetenskapliga hantverket. Hon lägger upp intervjuerna så att resultaten blir givna. Hon missbrukar urvalsprocedurerna. Hon blandar fenomennivå och analysnivå; å ena sidan övertar hon okritiskt informanternas förståelse, å andra sidan låter hon sitt eget syfte forma sina tolkningar. I diskussionen låter hon det ena påståendet ta död på det andra, utan att hon verkar lägga märke till det. Lundgren och Mellberg undrar om hon fallit

för frestelsen att lägga en täckmantel av postmodern fragmentering över hela arbetet, så att hon kunnat sänka de vetenskapliga kraven på genomförandet och fransäga sig sitt kvinopolitiska ansvar.

Jag får tillstå att jag blir ganska upprörd över den sista anklagelsen, även om den har formen av en fråga. Såsom en som har följt Hydéns arbete på nära håll, kan jag bara säga att detta är fullständigt omotiverat. Alla som själva läser boken, kommer att upptäcka det.

De vetenskapliga invändningar som Lundgren och Mellberg kommer med är i ett par fall följden av bristfällig läsning och missvisande återgivning. Det är svårt att läsa dem som annat än ställföreträdande argument för den politiska motvilja de känner mot Hydéns undersökning. Andra gånger får invändningar som förtjänar att diskuteras, en alltför fyrkantig och nedvärderande form. Låt mig anföra två exempel av vardera typen.

Bygger undersökningen på ett representativt urval?

Hydéns undersökning är uppbyggd så att informanterna valts ut i två steg, och det slutgiltiga urvalets sammansättning fick en teoretisk grundval. Det skulle helst innehålla par där våldet haft olika allvarlighetsgrader, par med skilda sociala bakgrunder och par där hon och han i olika utsträckning hade andra personliga problem. En sådan sammansättning förutsätter att man väljer från ett större urval, där det ingår en del upplysningar om personerna.

Lundgren och Mellberg är uppbragta över att Hydén tillgriper de personkaraktistiker, som finns i polisens och socialmyndigheternas beskrivningar, eftersom de tycker att indelningen i svaga och starka kvinnor påminner om den etablerade forskningens försök att hänvisa till kvinnors svaghet (eller styrka) som förklaring på misshandel.

Vidare anser de det vara bristande vetenskaplighet att hon väljer efter i förväg bestämda kategorier i stället för att vara öppen för det oväntade. Hydéns hänvisningar till "grounded theory" uppfattar de som legitimerande etiketter, som inte svarar mot det hon åstadkommit.

Lundgren och Mellberg kallar urvalet representativt, som om det mindre urvalet borde ge en representativ bild av det större urval det är hämtat från. Men detta är inte Hydéns avsikt. Hon har sammanställt urvalet för att få *variation* i de händelser, som rymmer våld, variation ifråga om egenskaper hos aktörerna och hos äktenskapen som kontext. Även om alla händelser, som är beskrivna i det stora urvalet, är allvarliga, vill hon ha med hela variationsbredden i det lilla. Flerparten i det stora urvalet hade det dåligt ställt socialt, men hon vill att de som förefaller ha en bättre social ställning ska utgöra omkring hälften av det lilla materialet. Avsikten med att ta med ungefär lika många kvinnor som uppfattas som bräckliga respektive starka är detsamma, just att få med så många historier av olika karaktär som möjligt.

Den teoretiska motiveringen för detta är ganska uppenbar och i linje med det syfte som Lundgren och Mellberg framhåller i introduktionen till sin anmälan av Hydéns bok. Den etablerade forskningen på fältet har sökt förklara kvinnomisshandel som en social avvikelse, något som drabbar vissa typer av individuella eller sociala avvikare. Hydén vill självklart undgå att detta reproduceras genom hennes undersökning, och strategin är att påvisa att här finns både rika och fattiga, både starka och bräckliga. Det är rent ut sagt märkligt att Lundgren och Mellberg tycker att hon i detta påminner om forskare, som försökt *förklara* kvinnomisshandel genom att hänvisa till att kvinnorna är svaga eller odugliga. Genom att ta med alla grader av våld, som förekommer i det större urvalet, söker Hydén

självklart också undvika att undersökningen ger stöd åt en tolkning, som hävdar att det är fråga om misshandel först när våldet är av en viss allvarlighetsgrad eller får vissa fysiska följder för den som blir utsatt för det.

Poängen är här att ha en stor variation, som förebygger att misshandlade kvinnor tolkas som "svaga", genom att visa att de ingående personerna uppfattas som både starka och svaga av omgivningen. En del av dem har många andra personliga problem, medan andra inte har det. När dessa indelningar inte får några följder för resultaten, så är det rätt och slätt för att dessa distinktioner inte har förklaringskraft i förhållande till de olika tolkningsförlopp, som identifieras genom analysen av materialet.

Vad är narrativ struktur?

Hydén inbjöd sina informanter att vara berättaren som förmedlar sin historia – en narrator som framställer ett narrativ. Invitationen ligger i frågorna: vad inträffade, hur började det, vad hände sedan, hur gick det? Denna organisering av erfarenheterna i tid och rum är ett sätt att ordna och skapa översikt som människor själva tillgriper för att finna och uttrycka meningen med det som händer. Så är det också med Hydéns informanter. Att Hydén som intervjuare också är förtrogen med denna struktur gör att samtalen kan röra sig "fram och tillbaka" i informantens berättelse. Den kan fördjupas och begrundas, t ex genom att andra händelser dras in. Det ger utrymme för att uttrycka hur man såg på de omtalade händelserna tidigare och hur man ser på dem nu, det ger utrymme för att förståelsen ändras medan man talar med en annan människa.

Sedan ska forskaren undersöka de olika berättelserna, och då handlar det om narrativ analys. Tredelningen i före, under och efter tas till för att hålla samman olika historier. Den form som de

involverade ger sina berättelser ska behållas också efter analysen, men då som generaliserade historier med tonvikten på tolkningsförlopp. Analysen består i att transformera intervjuexterna till en kunskapstext.

Lundgren och Mellberg tycker det är svårt att förstå vad Hydén menar med narrativ. Och de antyder att eftersom det är hon som har byggt upp intervjuerna som ett narrativ, så kan hon inte hävda att hon håller sig nära informanternas version när hon också i analysen använder en narrativ struktur. Jag tycker att Hydén är förebildligt klar i sin kortfattade redogörelse för hur hon har intervjuat och analyserat. Men trots detta är Lundgrens och Mellbergs sätt att återge saken icke så lite missvisande och insinuant. Efterhand får de för sig att en möjlig förklaring till Hydéns oklara begreppsanvändning är att hon nog är en som blandar informant- och forskarblick, varvid hon bryter med den elementära och inarbetade skilljelinjen mellan material- och analysnivå. De talar om riskerna med att forskaren utan vidare övertar informanternas svar och gör dem till sina egna analytiska svar.

Detta visar att de inte har tagit till sig att Hydéns resultat är en generalisering av kvinnornas och människans egna tolkningar, och att forskarens svar i detta fall handlar om att få fram vad som kännetecknar den process där våldet blir en äktenskaplig handling och vad som kännetecknar processer som innebär att hon tar avstånd, eller att han tar ansvar.

Skulle Hydén ha återgett intervjuerna?

Lundgren har i sina böcker lämnat långa utdrag ur intervjuer. Hydén gör inte det i sin bok, vilket är skada, menar Lundgren och Mellberg, som gärna vill pröva andra tolkningar än de som Hydén gör.

Detta är värt inte bara en utan många diskussioner om förmed-

lingen av resultat från kvalitativa analyser. Jag tycker det är olyckligt om man utan vidare skapar en metodregel som säger att det är bäst med långa återgivningar. Det primära måste vara att *resultaten* av den analys, som författaren genomfört, förmedlas på bästa möjliga sätt. Detta är den kunskap som ska brukas till att förstå – och förändra.

Resultaten från en undersökning legitimeras som kunskap genom att perspektivet och systematiken i analysen förklaras och exemplifieras. Lundgren och Mellberg tycker att de inte får någon som helst inblick i den *cirkulära process* som enligt Hydén karakteriserar samspelet mellan henne och informanterna. Jag tycker att detta är rimligt väl beskrivet, och tycker dessutom att beskrivningen är berömvärd kortfattad. Som jag ser det belastas många kvalitativa undersökningar av en synnerligen överlastad förmedling. Sida upp och sida ner om perspektiv och procedurer ger inte mycket om resultatens innehåll saknar intresse. Och inte tycker jag heller att det är särskilt övertygande att läsa på nytt och på nytt om intervjun som dialog eller om tolkning som hermeneutisk process. Och det är synd att också intressanta kvalitativa undersökningar ofta förmedlas i ett format som är så omfattande att det blir få som läser dem. Så hatten av för Hydéns 166 sidor. Hon har lagt ner mycket tankarbete och hållit sig till en sträng systematik för att komma därhän.

Därmed inte sagt att fylligt återgivna intervjuer skulle sakna intresse. Det är den form Lundgren valt för de flesta av sina böcker. Böckerna blir lätta att läsa och på grund av sina temata vinner de stor uppmärksamhet. Men denna förmedlingsform ger inte automatiskt inblick i forskarens tolkningsprocess. Jag får exempelvis inte alla Lundgren-intervjuer jag läst att helt passa in i den förståelseform hon har utvecklat och presenterat i *Det får da være grenser for kjønn* (1993).

Men jag tror inte det visar att hon gör ett dåligt arbete. Det visar att Lundgren är öppen för insyn, något som är en helt nödvändig strategi för en forskare som väntar sig att bli angripen på orimliga grunder. Det är intressant att läsa Lundgrens intervjuer, eftersom de förmedlar människors förållande till ett betydelsessystem, som är okänt och skrämmande för många av läsarna. Men det har redan skrivits en rad böcker som ger oss detta slags dokumentation av kvinnornas egna berättelser om att leva i ett misshandelsförhållande. Kunskapen är under utveckling, och Hydén för den vidare bäst genom att inte återge ännu fler autentiska berättelser, utan genom att i stället framlägga resultaten av sin analys av dem. En bok med mäns berättelser kunde kanske vara på sin plats, men Hydéns syfte har varit att sammanföra hans och hennes tolkningar. Skjorten, som med sin bok först och främst syftar till att förmedla människans erfarenheter, tillgriper ju också en del längre och fylligare återgivningar av intervjuerna.³

Lundgrens och Mellbergs strävan att granska Hydéns analys i sömmarna, eller att testa Lundgrens analytiska modeller, kan bara infrias om de får tillgång till hennes material. Fylliga återgivningar av intervjuer i en bok kan inte utan vidare bilda grundval för detta. Av hänsyn till de löften forskaren gett informanterna kan ett material inte alltid lånas ut. Självt blir jag av och till bekymrad när jag läser Lundgrens intervjuer, tillsammans med plats- och tidsangivelser. Kan inte detta skapa svårigheter för de intervjuade, svårigheter som de inte kan föreställa sig vid den tidpunkt då de ger sitt samtycke till publicering? Så tidskrävande som det är att gå igenom ett material på nytt kommer det i alla fall att höra till sällsyntheterna att det blir gjort. Som procedur för att validera tolkningar kan det inte bli ett standardkrav. Det måste finnas andra lösningar, som just ligger i att forskaren både beskriver i

generaliserade vändningar och illustrerar i specificerade vändningar. Här kommer balansen att växla beroende på kunskapsobjektet. Men det finns goda skäl att diskutera olika sätt att göra detta på, och gärna genom att jämföra Lundgrens och Hydéns lösningar.

Är partnerintervjuerna farliga för kvinnan?

I Hydéns undersökning har mannen och kvinnan i ett par intervjuats både var för sig och tillsammans. Lundgren och Mellberg är mycket kritiska mot att Hydén i de flesta fall också har intervjuat dem tillsammans. De föreställer sig att hon riskerar att öka mannens kontroll och i värsta fall försätta kvinnan i livsfarliga situationer. Detta dels för att kvinnorna inte kan säga hur det ligger till, och dels för att de kan bli straffade för vad de säger, och slutligen för att det kan uppstå ansatser till våld när de är tillsammans med forskarna.

Detta är allvarliga och vanskliga bedömningar som är kopplade till att intervju personer som lever i ett förhållande där det förekommer misshandel, vare sig kvinnan intervjuas ensam eller man och kvinna intervjuas tillsammans. Det vanligaste i Hydéns undersökning var två till fyra samtal med kvinnan, ett eller två med mannen, och slutligen från ett och ända upp till åtta gemensamma samtal. I Lundgrens undersökning intervjuas parterna var för sig, men de vet att Lundgren träffar bägge två – och en del av dem får reda på vad den andre har sagt, eftersom intervjuerna offentliggörs. I Hydéns fall lades intervjuavtalen upp efter det enskilda paret och i samförstånd med kvinnan. Det är möjligt att jag inte bekntrar mig för kvinnornas säkerhet eftersom jag är förtrogen med undersökningens genomförande och samtalens innehåll – och Hydén som familjeterapeut – bättre än vad en bok kan förmedla. Det är också möjligt att

hon borde ha förklarat mer ingående hur hon tog hänsyn till förhållandet mellan kvinnan och mannen under det skede hon hade kontakt med dem. Men jag kan inte se att den avgörande skillnaden mellan det ansvarsfulla och det oansvariga ligger i om paret bara talar tillsammans om hans våld och sitt inbördes förhållande utan assistans från en forskare. Här finns inga skäl att uppställa fyrkantiga regler, i stället ska vi dela varandras erfarenheter och lära av dem. Jag vet inte hur Lundgren skapar trygghet hos sina kvinnliga informanter, när de vet att deras män kan läsa vad de berättat, men jag vet att hon är mycket engagerad i dessa frågor.

Upplysningar om sexuell misshandel saknas

I framställningen av tolkningsprocesserna finns det inget utrymme för parets sexuella erfarenheter. Detta för att de flesta av kvinnorna och männen berättade i viss mån men inte särskilt ingående om sitt sexualliv. Den erotiska kärleken beskrevs inte i våldstermer, och det frågades inte direkt om sexuella övergrepp. Lundgren och Mellberg efterlyser med fog kvinnornas berättelser om sexuell förnedring. Lundgren själv har sådana berättelser från både kvinnor och män. Här kan Hydén inte ge tillfredsställande svar. När Skjørten intervjuade kvinnor fanns sexuell press och sexuella övergrepp med i historierna om misshandel, men när hon mötte männen "försvann" sådana handlingar ur berättelserna.⁷

Detta är en utmaning, både metodiskt och etiskt. Männen som ska rättfärdiga sig vill undvika att berätta om det värsta. Och kvinnorna, som ska berätta om sina män, kan på det området ha svårigheter att berätta mer än han tillåter. För de manliga informanter, som berättat för Hydén och Skjørten, är slag och sparkar handlingar som inte överensstämmer med det sätt de helst vill

uttrycka maskulinitet på. När de möter intervjuaren vill de snarare bagatellisera än framhäva sådana handlingar när de ska göra dem begripliga.

Hydén har i ett annat sammanhang skrivit mer utförligt om samtalens rörelse i riktning mot att han erkänner det beklagliga och smärtsamma han har utsatt andra för.⁸ Ett sådant samtal inleds med att påvisa att någonting har inträffat. Alla vet att det handlar om att hävda eller bestrida hans våldsanvändning mot henne, och att detta är skälet till mötet. Med sexuell kontroll och sexuellt tvång förhåller det sig annorlunda. Det är inte på förhand givet att det kommer att bli ett tema, och det är därför svårare att ta upp det.

Här finns en skillnad i förhållande till Lundgrens informanter. Eftersom de förhåller sig till könskonstituerande normer i ett religiöst karismatiskt betydelse-system, är de kanske mer direkt när de väl berättar om något.

När Skjørten, Lundgren och Hydén tog itu med att intervju män i Norden, hade de inte andras erfarenheter att stödja sig på. De var naturligt nog osäkra på hur de skulle få männen att tala. De har alla tre prövat sig fram med olika former för konfrontering, olika former för kontrakt med informanten och olika sätt att i samtalen ta fram teman som undvikits. Detta är kunskaper, som kan systematiseras och användas i andra undersökningar.

Också om Hydéns informanter i huvudsak beskrev sin sexuella relation som skild från och inte präglad av hans våldshandlingar, så har de antagligen på flera sätt hållit sina erfarenheter från det sexuella samlivet utanför samtalet. Men till och med med en sådan invändning är Hydéns (eller för den delen Skjørten) resultat inte utan värde. Förståelsemodellen är inte en slutgiltig produkt, utan i lika hög grad ett redskap i arbetet att komplettera där den är bristfällig.

*Hur stort utrymme finns det för
feministisk forskning?*

I sin bok har Lundgren varnat mot fastlästa dualismer i sin tolkning av feministiska forskare som Chodorov, Gilligan och Harding (1993). Men i mötet med Hydéns bok tillgriper hon och Mellberg den dualistiska läsmetoden. Om rummet blir för trångt och kravet på trosbekännelse för strängt kan andra komma att frukta att det kommer att gå dem illa om de inte gör precis som Lundgren eller andra feministiska forskare kräver. Lundgren själv vet att det finns mer än två riktningar eller ansatser. Och hon och Mellberg är tvungna att lära sig att läsa det andra skriver.

Slutligen: är Hydén feminist, är hon tillräckligt vetenskapligt reflekterad och politiskt medveten, i ljuset av detta arbete? Hon presenterar ett perspektiv där kvinnan är både offer för våldet och ansvarig för sitt eget liv, men hon söker bidra till en feministisk förståelse av detta ansvar. Är det inte så, att också Lundgren och Mellberg gärna vill förstå mer om vad som ska till för att någon av kvinnorna ska säga:

Hjälp mig ut ur detta! Det är inte detta jag vill, det är inte riktigt att jag ska "förbättra" mig efter hans anvisningar. Detta är inte kärlek, det är inte Guds vilja, detta är misshandel, och det gör ont och undergräver mig som person.

Och vilket slags plats ska männens berättelser ha i detta? I ett nyckelavsnitt i sista kapitlet berättar Hydén om hur hon ser på förhållandet mellan patriarkalisk makt som förklaring på att en man slår och en hustru blir slagen, och om den enskilde mannens ansvar för sina handlingar.

In the view of some feminist researchers, the use of physical violence against women in their position as wives is not the only means by which they are controlled and oppressed. Nevertheless, it is one of the most brutal and explicit expressions of

patriarchal domination. According to this view, the dominance a husband practices over his wife is something externally imputed on him. He and his wife could jointly be considered victims of patriarchy, even if he is generally believed to be the one deriving an advantage from this mode of victimization. According to the linguistic usage I have adopted ..., I will refer to this way of accounting for a man's use of violence towards his wife as a way of disclaiming his action. By handling the ambiguity between passivity and activity of human action in this manner, the action of the individual man becomes masked.

För Lundgren och Mellberg kvalificerar det inte författaren till en plats i feministernas led.

Det Hydén främst är ute efter är nycklarna till förändring, och hon menar att resultaten av hennes undersökning pekar i följande riktning: förändring sker genom en omförhandling av förhållandet mellan makt och ansvar mellan kvinnan och mannen. För honom innebär det en ny historia om honom själv i äktenskapet, där hans våldshandlingar transformeras från att vara beklagliga, men utanför hans kontroll, till handlingar som han har det fulla ansvaret för. Bara med en sådan transformation kan äktenskapsprojektet förändras – inbegripet parternas frihet att överge det.

Det är lätt att se att denna formel inte helt stämmer för Lundgrens informanter. Männens tar ansvar för sina handlingar, och de beklagar dem inte. Att omförhandla makt och ansvar kommer inte på tal från deras sida. Jag vet inte om någon av dem ändrar sig, och kanske måste de kvinnor som de misshandlar gå en annan väg än den hälft av kvinnorna i Hydéns undersökning som gick sin väg eller blev lämnade. Men detta demonstrerar väl just att det måste finnas mer än ett sätt att se det hela på.

Översättning: Doris Norrgård

NOTER

¹ Hydén 1994; Lundgren 1985, 1990, 1993; Skjørten 1988, 1994.

² Lundgren & Mellberg 1994.

³ Lundgren 1993.

⁴ Lundgren, 1985, 1990, 1993.

⁵ Lundgren 1993.

⁶ Skjørten 1994.

⁷ Ibid.

⁸ Hyden & McCarthy, under tryckning.

LITTERATUR

Hydén, Margareta, *Women Battering as a Marital Act. The Construction of a Violent Marriage*, Scandinavian University Press, Oslo 1994.

Hydén, Margareta och I McCarthy, *Women Battering and Father-Daughter Incest Disclosure: Discourses of Denial and Acknowledgement*. *Discourse and Society* (under tryck).

Lundgren, Eva, *I herrens vold. Dokumentasjon av vold mot kvinner*. Cappelen, Oslo 1985.

Lundgren, Eva, *Gud och hver mann. Seksualisert vold som kulturell arena for å shape kjønn*, Cappelen, Oslo 1990.

Lundgren, Eva, *Det får da være grenser for kjønn. Voldelig empiri og feministisk teori*, Universitetsforlaget, Oslo 1993.

Lundgren, Eva, och Mellberg, Nea, *Kvinnomisshandel som en äkten-skaplig handling* (recension, *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, nr 3-4, 1994).

Skjørten, Kristin, *Når makt blir vold. En analys av seksualisert vold i parforhold*, KS-serien nr 4 -88. Institutt for kriminologi og strafferett, Oslo 1988.

Skjørten, Kristin, *Voldsbilder i hverdagen. Om menns forståelse av kvinnemisshandling*, Pax, Oslo 1994.